

kokat, ez nagyon egyszerűnek látszott. A monumentalitás azonos volt a mennyiség nagy méreteivel. Azt hittük, nem kell mást csinálni, mint olyan darabokat választani, amelyek alkalmat adnak nagy tömegek szerepeltetésére, mozgatására és felvonultatására, s akkor magától megszületik majd a monumentalitás és édes gyermeke, a látványosság. Tulajdonképpen nem is tévedtünk. Ez kétségkívül egyik típusa, egyik le-

hetősége a szabadtéri előadásnak. De nem egyetlen. A baj abban van, hogy sokan ezt a nem egyetlen lehetőséget kizárólagosnak tekintik. Pedig monumentalitás lehetséges a mennyiség nagy méretel nélkül is. Több más szabadtéri produkcióban érvényesült már ez a gondolat, de Mojszejevék vendégszínházában talán eddig a legszemléletesebben és a legtömörebben.”

(1967. október)

SZÍNHÁZI ESTÉK

KÉT EGYFELVONÁSOS A SZEGEDI SZÍNHÁZBAN

Dorst: Vigyázz, szakadék! — Molière: A képzelt beteg

Egy színikritikus feladata — előítéletek nélkül közeledve a színházi előadáshoz —: felfedezni az írói és rendezői szándék egységét, a megvalósítás lehetőségei és eredménye közötti harmóniát. E harmónia megléte vagy hiánya indítja a kritikust elismerő vagy elmarasztaló írásra. Az említett egység a Szegedi Nemzeti Színház kamarszínházának választásában megvolt, hiszen két, egymástól korban távol eső, de gondolatilag egységet képező darabra esett. Közös bennük a régi fölbomlásának ábrázolása, s az ehhez vezető út eszközei: a józan köznapi értelem szándékos megcsúfolása, kihívó, botrányt kereső hang, játék a ríktó színekkel. A két darab mondanivalója miatt, korhoz kötöttsége mellett is, modern. Így az írói elképzelés és a rendezés egységes szempontjából sarkalatos pontként kínálkozik a kérdés, sikerül-e a régi fölbomlása folyamatának felmutatása, s az adott lehetőségek között egyfajta távlatnyújtás. Ilyen szemszögből kell megvizsgáljunk a két egyfelvonásos színházi előadását.

A Dorts-darab képlete, cselekményét tekintve, igen egyszerű: egy testvérpár a szakadékba zuhant kocsi javításából él. A legélesebb szemű színházlátogató is hosszú ideig gyanútlanul hisz a testvérek humanitásában, ők ugyanis „társadalmi munkában” tisztességgel eltemetik a halottakat, sirjukra virágot ültetnek, imát és beszédeket mondanak. A darabot eleinte a bürokrácia tragikomédiájának tartjuk. A fordulat, mely tehetséges művész kezére vallón nem hirtelen, hanem bennünk lezajló, megdöbbentő, fokozatos felismeréseken keresztül visz el a lényeg megismeréséhez, Kriegbaum megjelenésétől számítható. Az útépítésügyi fősztályvezető maga

is belezuhan a szakadékba, csakhogy túléli, s a személyes „élmény” hatására megfogadja a testvéreknek, beadványokat figyelembe véve most már meg fogják akadályozni a szerencsétlenségeket. A bürokrácia hatalmának felborítására a testvérek nem számítottak, Kriegbaumot, aki intézkedésével „elvenné a kenyereket”, megölik. Az élet megy tovább: az új fősztályvezető új beadványokat kap, amelyeket a testvérek szerint remélhetőleg ügysem intéz el.

Ez a cselekmény, s a darab végére döbbenet fogalmazódik meg az elnevezés: bohózat; a legvéresebb fajtából. A cselekmény hordozóit mintha egy tömbből faragták volna, közös bennük: a negatívum. Csak fokozatokat különböztethetünk meg: kevésbé negatív és teljesen negatív figurákat. A legnegatívabb Anton, kis kaliberű, modern Néró-alakjában nem nehéz fasisztikus vonásokat felfedezni, leginkább Thomas Mann Cippolájára emlékeztet. A szó és tett ellentéte, amely a darab végére főkérdéssé válik, az ő alakjában nyer a legpregnansabb bizonyítékot. Lefelé haladva, a „negativság lépcsőjén” a következő fokozat Rudolf, Anton testvére. Ő annyival „szimpatikusabb”, hogy korlátolt, tehát aljasságait kevésbé tudatosan és legalább őszintén követi el. A harmadik fokozat: Kriegbaum. Anton és Rudolf velejég romlott, deklasszált emberek, a fősztályvezető viszont egy velejég romlott, deklasszált társadalom hűséges hivatalnok, tehát más szemszögből egyivású a testvérpárral. Mint ember szürke, középszerű, de mint típus, annál sokatmondóbb. Életmódjává vált a bürokrácia, de halála hozzájárul dilemmájának extrém megoldásához, s minden „reményünk” meg-

van arra, hogy utódja még rajta is túltesz az embertelenség gyakorlásában. A darab ilyenfajta befejezéséből, mentalitásából, a szereplők negatívságából következik a „megoldás”, hogy nincs megoldás, a kiút, hogy nincs kiút. Persze ehhez Tankred Dorstot is ismerni kell. Dorst a modern német drámairodalom nagy játékosa, aki foglalkozott a marionettel is. A színház, szerinte, „exkluzív laboratórium”. Művészete azonban ennél mélyebb dolgokat takar: a kísérletezés során az exkluzív laboratóriumban nem marionette-figurákat, hanem mai típusokból összegyúrt hűs-
vér embereket állít elő,

Az összhang írói szándék, mondani-
való és az előadás között megvolt, ezért végeztek a rendező (Angyal Mária) és a színészek (Jászai László, Kiss Gábor, Kovács József) jó munkát. Az előadás nem teljesen érett, kiforrott játék, néha fölöslegesen operettes mozdulatok rontották a színvonalát. A legörvendetesebb, hogy általában nem törekedtek látványosságra, meghökkenésre, hanem éppen az abszurd drámát próbálták — a darab adta lehetőségeket kibontakozni engedve — egyszerűen előadni.

A Dorst-előadás egyik fő erőssége — az egyszerűség. A Molière-előadásból éppen ez hiányzott.

A feudális érdekházasság elleni harcban, s általában minden visszahúzó elmarasztalásában a rendező (Dávid Ferenc) és a színészek együtt tudtak haladni Molière-rel. Az előadásnak ez a része kitűnően sikerült, de a másik lényeges mondanivalót, a kuruzslás elítélését, nem sikerült megoldaniuk. Ebben a vonatkozásban érdemes megemlíteni, hogy *A képzelt beteg* Molière

hattyúdala. Az író halálos beteg. Általános vélemény szerint Molière egy maga korában hallatlanul modern íróhoz méltatlan módon vetette meg az orvostudományt. E séma áthúzása Molière-re és *A képzelt betegre* azonban az író életfelfogásától idegen; hiszen Molière nem az orvostudomány, hanem a kuruzslás ellen harcolt művészi eszközökkel. Ebből a szemszögből nézve a kuruzslók: Purgó doktor (Kovács János) és fia (Jászai László), valamint Szippants úr (Zádori István) jó alakítást nyújtottak, mivel éppen azt a vizsztatásító hatást érték el, amely Molière célja volt. A felsorolt pozitívumok mellett miért nem kapott a színházlátogató egységes összképet? Szép törekvés a Molière-darabot avantgarde-stílusban megrendezni, sajnálatos azonban, hogy ez csak jámbor szándék maradt. Még ha abszurdnak is látszik, akkor is véleményem szerint a modernség és az egyszerűség egymást feltételező, segítő, összefonódó fogalmak, s korunkban ami köznapi, közel álló és egyszerű — az hallatlanul modern lehet. A Dorst-darabban szemben erről lemondott a Molière-darab rendezője, aki egyrészt eltért a hagyományos Molière-felfogástól (ez önmagában jó és előremutató dolog lenne), másrészt viszont nem sikerült avantgarde-színházat produkálnia. Az avantgarde-stílus egyedül a kitűnő jelmezekben és díszletekben — Gyarmathy Ágnes és Székely László munkái — érvényesült. Egyetlen szereplőnél azonban helyesbítenem kell: Hőgye Zsuzsa (Toinette) alakítása kitűnően sikerült. Körülötte vibrált a levegő, életet hozott a színpadra. Alakítása a rendezés hiányossága miatt még erőteljebbnek tűnt.

LABÁNYI ÁGNES

MATHIS, A FESTŐ

·HINDEMITH-PREMIER SZEGEDEN

Közömbösség nem felsejteni, nem ráeszméltetni az allegóriára, ami szoros szálakkal fűzi Hindemithnek a német parasztháború historikus szövetébe komponált Mathis-operáját a talpraszökkent fasizmushoz. A kor — amelyben született —, a harmincas évek eleje náci-csizmák fényesítésétől suhogott, magának az operának konkrét utalásai, a harmadik képben kigyúló könyvmáglya, s a hivatalosan elutasító fogadtatás, amivel századunk muzsikájának különös bölcsességű apostola kitagadott, művészete „entartete Kunst” lett hazájában, egyértelműen igazolja: a Mathis társadalmi konzekvenciáját in natu sem értették félre. Kézenfekvő volt tehát, hogy a közönség elé 1938-ban csak Zürichben kerülhetett operának három évtizeddel későbbi szegedi előadása határozottan vállalta a darab több irányból egymásra montírozott jelképrendszerét. *Bozóky* István rendezése egyszerre készült megválaszolni a művész hivatását a vászon előtt és a társadalomban, s olyan esz-